МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Алтай

МУ «Управление образования г. Горно-Алтайска»

МБОУ «Средняя школа № 7 им. Ю.Г. Сакашевой г. Горно-Алтайска»

РАССМОТРЕНО	СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
Руководитель МО учителей нач. классов	Методическим советом школы	Директор
Д.Н. Тазова	В.А. Бадакина	А.В. Кундыева
Протокол №1 от «26» 08 2026 г.	Протокол №1 от «27» 08 2026 г.	Приказ № 171 от «27» 08 2026 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Литературное чтение на родном языке»

для обучающихся 3 классов

г. Горно-Алтайск. 2026 г.

ЈАРТАМАЛ БИЧИК

Литературалык кычырышла иштеер аайынча программа

- Россия Федерациянын ўредўлик керегинде законына (29.12.2012, №273-ФЗ.),
- Федерал эл-тергеелик ўредў стандарттын (06.10.2009 №373.) некелтелерине,
- РФ ўредў ле билим Министерствозынын баштамы школдо тузаланатан бичиктер керегинде (31.03. 2014, № 253) приказына,
- РФ ўредў ле билим Министерствозынын баштамы школдо тузаланатан бичиктердин кубулганы керегинде (31.03.2014, № 253) приказына,
- «Горно-Алтайск каланын текши орто ўредўлў 7-чи № школы» деп бюджеттеги текши ўредўлў муниципал тёзёмнин программазына (№ 223 от 03.08.2015г.),
- «Горно-Алтайск каланын текши орто ўредўлў 7-чи № школы» деп бюджеттеги текши ўредўлў муниципал тёзёмнин Уставына,
- «Горно-Алтайск каланын текши орто ўредўлў 7-чи № школы» деп бюджеттеги текши ўредўлў муниципал тёзёмнин ўредўлў предметле иштеер программанын положениезине келиштире ле К.К. Пиянтинованын, Н.Б. Тайборинанын «Алтай тилле иштеер программалар (1-4)» (Горно-Алтайск, 2012) деп программазы аайынча тургузылган.

Литературалык кычырыш баштамы класстарда тос предметтердин тоозына кирет. Берилген предметте уренчик кандый једимдерге јеткенинен оско предметтердин камааанду болор. Кычырарынын урокторында јеткен једимдер јаныс ла кееркедим литератураны кычырарына керекту болбой, оско до предметтердин тексттерин кону кычырарына ла оны ондоорына, анайда ок уренчиктердин текши билгирин, когус-корумин теренжидип, кокси элбек улус болорына таскадат.

Баштамы класстарда литературалык кычырыштын **тос амадулары:**

- текстти чокым-јарт, кону кычырып, кычырганын когуске аларга уренери;
- эрмек-куучыннын бастыра будумдерин онон ары теренжидип, ол аайынча билгирлерин элбедип, башка-башка будумду тексттерле иштеерге уренери; бичиктерле јилбиркеп, кычырарын суурине таскамал алары; башка-башка бичиктерди јилбиркеп кororине ле ол бичиктердин ортозынан бойына керектузин талдап аларына уренери;
- кееркедим јайаандык јайалтазын ачарына, кандый ла немени јилбиркеп кororине уредери; кееркедим произведениелерди кычырганда, ондо айдылган керектерди јуреги ажыра откурип, килегенин, јаратпай турганын чыгара айдарга уренери; соско сескир ле кееркедим произведениеде не керегинде айдылганын ондооры;
- кееркедим литература ажыра јакшы кылык-јанду кижи болорына таскап, килемји, најылык, чындык ла кандый ла немени учына јетире эдип турарына тазыктырары; торол калыгынын туукизиле, чум – јандарыла, кеендигиле (исскуство) јилбиркеерге, анайда ок Россиянын ла оско до ороондордын калыктарынын јурумиле, кеендигиле јилбиркеерге тазыктырары;

- торол ло орус, анайда ок оско до укту калыктардын балдарга учурлаган литературазыла таныштырып, уренчиктерди кееркедим литератураны куунзеп кычырарына јилбиркедериле коштой, Торолине, калыгына тузазын јетирерге амадаар куун-санаа таскадары.

Литературалык кычырыш баштамы класстарда уренер тос предмет болуп турганыла коштой, јурумдик таскамал (воспитание) аларында суреен јаан камаанын јетирет.

Баштамы класстарда уренчиктердин јажына келижип турган чумдемелдерди кычырганы олорго ак-чек санаалу, турумкай, јакшы кылык-јанду кижи болуп озорине болужат. Чумдемелдерде геройлордын эткен керектери, эрмек – куучыны ажыра бойынын кылык-јанын ондоп, эрмек-куучынын тунейлеп, олордон тем аларга эмезе олорго туней болбоско таскамал алат. Школдын бичиктеринде берилген чумдемелдерди кычырып тура, оско до бичиктерди куунзеп кычырарына ла эрмек-куучыннын башка-башка будумдериле тузаланарга уренет. Бу уроктордо кееркедим чумдемелди кону, чокым-јарт, бойында эмезе унле тыныда кычырарга уренип алганы оско до уроктордо керекту болот.

Курсты једимду откони тургускан амадуга келиштире диалог, монолог эрмек-куучын тургузарына, кычырганы аайынча бойынын куун-санаазын чыгара айдарына ла башка-башка будумду текстгерле, бичикте берилген кош материалдарла иштеерге, башка-башка будумду созликтерден, энциклопедиялардан керекту јетирулер табарына суреен јаан камаанын јетирет. Кычырарынын урокторында уренчиктер бичикчи кычыраачылар болорго уренет: јаантайын билгирлер аларга амадаары (танынан јаны бичиктер кычырары), баш2л-башка будумду кычырыштарды јаныс ла урокто эмес, анайда ок оско до учуралдарда тузаланарга, кычырган эмезе уккан јетирулерди ле чумдемелдерди ондоп, ондо не керегинде айдылганын куучындаарга, танынан бойы керекту бичиктерди талдап аларга.

Бичиктерде берилген произведениелерди кычырып тура, баштамы класстардын уренчиктери кееркедим чумдемелдердин тилине ајару салып уренет: кандый бир учуралды коргускенде, автор кандый состор ажыра кычыраачыны кородошко, суунчиге, килемјиге ле оско до айалгага экелип турганын шиндеерине таскамал алат.

Берилген программа мындый бичик-комплектке тайанган:

Тузаланар бичиктер:

1. Н.Б.Тайборина, Е.А.Мегедекова, А.Ю.Янкубаева Литературалык кычырыш 3 класс, Министерство образования и науки РА, 2017
2. Е.Д.Чандыева, С.В.Абысова Электрон приложение. Литературалык кычырыш 2-4 класс.

Курстың ўредў планда јери.

Неделеде 1 час, 34 ўредў неделе, бастыра – 34 час.

Предметтин турулталары

Ўренчиктин бойынын турултазы

1.Төрөл калыгынын, Төрөлинин түүкизиле оморкоп, албатызын тооп, олорло нак болоры;
2. Кееркедим чүмдемелдер ажыра ак-јарыктын үстинде башка-башка калык јуртайт, олордын чүм- јандары, тилдери, тыш бүдүмдери башка да болзо је ончо калыктардын амадулары, санаа-күүндери түней деп билгирле јеткилдеери;
3.Ачык –јарык, өскө улуска киленкей күүн-тапту, улустын ачу- коронын ондоор кижи болуп өзөри;
4.Калыгынын ар- јөөжөзин, көгүс-көрүм шүүлтезин, төрөлинин ар-бүткенин корулаары.

Метапредметный турулталар
1.Үредунин төс сурактарын ла амадуларын терен ондоп, оны бүдүрер аргаларды билгир тузаланары;
2. Тургузулган сурактарды кажы ла јанынан шиндеп көрүп, чүмделге јайаандыгын тузаланып бүдүрери;
3. Үредү аайынча билгирлерди башка-башка сөзликтерден, энциклопедиялардан ла үзеери литературалардан бедреери;
4.Кычырган текстти ондоп, берилген коммуникатив амаду аайынча көгүске алып, эрмек- куучыннын оос ло бичиир бүдүмдерине келиштире тексттер тургузары
5. Өмөлик иште кем кандый иш бүдүрери јанынан бой-бойы ортодо јөптөжип , бүдүрген иштин турултазын көрүп, иш бүдүреринде өмөликте онын ла өскөлөринин кандый камааны эмезе салтары јеткенин түнейлештирип, бойына шүүлте чыгарары.

Предмет аайынча турулталар

1.Кеендиктин өскө бүдүмине көрө, литература телекейлик јүрүмди , кажы ла калыктын чүм-јанын ла онын баалап, корып турган ондомолдорын сөстин болужыла көргүзип турганын ондооры;
2. Кычырарынын башка-башка бүдүмдерин тузаланары ;
3. Јилбиркеген тема аайынча чүмдемелди тузаланары;
4.Башка-башка тексттердин темдактерин табары (билим, кееркедимле өскө дө үредүлү).
5.Баштамы класстарда өткөн литературоведениенин баштапкы билгирлерин тузаланып , башка-башка бүдүмдү тексттерди ылгаары: керек кандый шылтактан улам болгонын , чүмдемелдин төс учурын , текстти бөлүктерге бөлиири, олорго ат адаары, план тургузары, тил кееркедер эп-аргаларды табары, чүмдемелди куучындаары.
Үренчиктин бойы танынан өзүминде **(личностный) турулталар**- үренчик бойынын ич – көгүзин, көрүмин өскүреринде тен тай иштеп, јүткиири. Албатызы, калыгы, билези учун оорып, сананып турары. Бойынын ижин аайлу – башту эдип тургузып болоры. Кычырары – ол онын онон ары өзөри, өскө дө предметтерле јакшы үренеринин камааны деп ондоп турары.
Метапредметти үренеринин турулталары - эмдиги өйдин үренчиги элден ле озо улусла куучындажып билер, бойы чын куучындажып, айтканын корып билери.

Ўренчик керектин аайы – бажына чыгып, бедрениште јўрерине ўредери болот.
Литературный чўмдемелди ондооры: автор нени айдарга сананганын, геройлордын кылык – јаны, эткен керектери керегинде бойынын кўўн – санаазын айдып билери (текстти бөлўктерге болип, план тургузып ла онон до öскö).
Ўредўчи ле ўренчик бой – бойын јömöжип, ортозында колбулары бек, најылык болор учурлу.
Предметти ўренеринин турулталары–ўренчиктерди алтай бичиичилердин чўмдемелдериле коштой, öскö дö калыктардын чўмдемелдерин кўўнзеп кычырарына јилбиркедер
Сöзликтерле, онон дö öскö керектў бичиктерле тузаланып билери.
Керекту бичикти танынан бойы бедиреп табары.
Јаан эмес текстгерди ўн чыгарбай бойында кандый класста канча сöс камаандузын ајаруга алып кычырары

Курстын содержаниези

№	Болуктин ады	Частын тоозы
1	**Кус келип јат, келип јат…**	**3**
2	**Калыктын оос чумделгези**	**5**
3	**Мен кем?**	**7**
4	**Кыш**	**3**
5	**Ар- буткен ле кижи**	**6**
6	**Јакшы дегени не, јаман дегени не?**	**2**
7	**Јас**	**5**
8	**Телекей ле мен**	**2**
9	**Јай**	**1**

Эрмек-куучыннын ла кычырарынын будумдери
Эрмек-куучынды угуп билери (аудирование)

Башка-башка жанрлу чумдемелдерди уредучинин кычырганынан эмезе аудиозаписьтен угуп, ондо ар-буткенди, геройды, оныла болгонучуралдарды коргускен узуктерди когуске тудуп, бойынын каруузында анайда ок эрмек-куучында тузаланары, эрмек-куучын кандый амадулу айдылганын ондоп, билим, кееркедим ле оско до предметтер аайынча уреду тексттерди угуп, суректар берип эмезе берген суректарга каруу берери.

Кычырары

Унле кычырары. Озо баштап уйелеп, онон ары буткул состорло кону кычрып, кычырарынын кемин араайынан коптодори.

Унле коргузип, кону, јарт кычырарга танынан белетеери.

Унле кычырып тура. Ун чыгарбай, *бойында кычырып* уренери.

Бойында кычырары. Жанрыла, кемиле уренчиктердин јажына келижип турар тексттерди бойында кычырала, ондо не керегинде айдылганын ондооры.

Башка-башка будумду тексттерле иштеери

Тексттер будумиле башка-башка болуп турганын билери: кееркедим, уредунин (учебный), билим – олорды тунейлештирери. Тексттер неле аныланып турганын билери.

Башка-башка эрмектерден текстти ылгаштырары. Бичиктин јуругын, адын ајаруга алып, не керегинде айдылганын келиштирери.

Библиографияны билери

Бичик неден турганын билери: бичиктин кадары, титульный лист, бичик керегинде кыска јетиру (аннотация), бажалыктар, јуруктар, кире сос, адакы сос. Кычырган бичиги керегинде танынан аннотация тургузары.

Берилген бичиктердин аттары аайынча керекту бичикти тпнынан бедреери. Школго учурлалган созликтер ле оско до кош литературала иштеп билери.

Кееркедим чумдемелдердин тексттериле иштеери

Чумдемелдердин жанрларын билери: кееркедим лиетратуранын чумдемели (улгер, куучын, басня), чын болгон учуралдар ла бичиичи бойы чумдеп бичиген учуралдар, автордын обокози, чумдемелдин ады; албатынын оос чумделгези: кеп куучын, албатынын чорчоги (тындулар керегинде чорчок, куулгазынду чорчок), каткырмалар, кокыр куучындар, модорлор, тооломоштор.

Бир жанрла бичилген чумдемелдердин эмезе бир автордын чумдемелдерин откондо, олордын анылу эмезе туней темдектерин билери.

Чумдемелде айдылган геройдын куун-санаазын ол герой керегинде автордын куун-санаазынан ылгаштырып, ол аайынча бойынын шуултезин айдары. Бичиичи ар-буткеннин јуругын, чумдемелде коргускен оско до јуруктарды нении учун тузаланганы керегинде бойынын шуултезин чыгара айдары.

Чумдемелде айдылганы кебизин (фантастика) эмезе јурумнен алынган учуралдар деп ондоп турары.

Эрмек-куучын тударынын культуразы

Диалог эрмек-куучыннын база бир будуми деп билери. Диалог эрмек-куучыннан аныларын билери: берилген сурактарды ондоп, олорго кару јандырары ла бойы сурактар берери; куучындажып турган кижини успей угуп, блааш-тартышту айалга тозобой, бойынын шуултезин айдары.

Берилген тема эмезе сурактар аайынча автордын тексттине тайанып, монолог эрмек-куучын тургузары. Монолог куучынаныда кееркедим эп-аргалар (эпитет, тундештиру, гипербола ла о.о.), синонимдер, антонимдер тузаланган грамматикалык чын ла чокым-јарт эрмектер болоры. Јурумде болгон чын учуралды, коргон јуруктарды, кычырган кееркедим чумдемелдерди эрмек-куучыннын кебери аайынча (јурамал, шууген учурлу, јетиру) куучындаары. Бойынын каруузына план тургузары.

Кычырган текст эмезе берилген тема, јуурк аайынча эмезе онын кандый бир сурагына улалткан оос эрмек-куучын тургузары.

Бичиири

Бичиир тилдин кеми: бичиген иш адына келижери (тема, одуп јаткан керек кайда качан болгоны, геройлордын кылык-јаны), бичиир эрмек-куучында тил кееркедер эп-аргаларды тузаланары (тундештиру, эпитете, синоним, антоним), кичу чумдемелдер (мини-сонинение) бичиири (јурамал, шуулте, јетиру), берилген тема аайынча куучын ла кычырган бичиги керегинде бойынын шуултезин бичиири.

Кычырарга берилген тексттер

1. Алтай калыктын оос поэзиязы: кеп состор, табышкактар, кожондор, чорчоктор, кеп куучындар, кеп состор, модор состор, тооломоштор, каткырмалар, кокыр куучындар; оско калыктын фольклоры (чорчоктори).

2. Балдарга бичип турган алтай бичиичилердин јурумиле кыскарта таныжары. Алтай, орус ла оско до бичиичилердин балдар, олордын јуруми, Тороли, онын ар-буткени, кижи ле ар-буткен ортодо колбулар, кижи ле тындулар, улус ортодо колбулар (најылык, оштожу, јаман ла јакшы), јылдын ойлори, иш-тош керегинде чумдемелдери.

Литература билимле колбулу сурактар
(јурумде тузаланары)

Кычырган чумдемелдерден куучын-эрмек кееркедер эп-аргаларды табып, олордын учурын ондооры:тундештиру, эпитет, метафора, синоним, антоним.

Чумдемелде герой (тыш будуми, кылык-јаны, эрмек-куучыны, герой керегинде автордын куун-санаазы), пейзаж.

Башка-башка будумду јетирулерди куучындаары: јурамал (пейзаж, портрет, интерьер ажыра), јетиру (куучын), шуултелу (геройдын монолог эмезе диалог эрмек-куучыныажыра).

Улгер (уйгаштыру, тортјолдык, строка).

Проза ла улгерлеп бичилген чумдемелдерди тунейлештирери. Улгер ритмле , уйгаштырула аныланары.

Чумдемел иш

Кееркедим литературанын чумдемелин јузундерле кычырары, сценада коргузери, оос эрмек-куучынла јураары, бузылып калган текстле иштеери (керекти болгон аайынча улай-телей тургузары, керек кандый шылтактан улам болгонын айдары), берилген текстке јакылта аайынча кожуп, изложение бичиири (изложение с элементами сичинения).

3 класс

Календарно – тематикалык пландаш

№	Програм манын болугинин ады	Уроктын темазы	Частын тоозы	Өткӱриле тен өй	Өткӱрил ген өй	Примечание корректировка
		I.Кус келип јат, келип јат… (3ч.)				
1	1.1.	Бичикле таныштырары. Б.К. Суркашев Алтын кус.	1			
2	1.2.	Б.К. Суркашев керегинде јетиру. Кункузуктар бышкылап…	1			
3	1.3.	Э.М.Палкин Кус, кус…	1			
		II. Калыктын оос чумделгези (5 ч.)				
4	2.1.	Алкыштар ла кожон. Соојын. Кадын ла Бий	1			
5	2.2.	Чорчоктор. Тарал.(Алтай албатынын чорчоги)	1			
6	2.3.	Кеп куучын Сартакпай	1			

7	2.4.	Кеп состор, тооломоштор, чололор	1			
8	2.5.	Табышкактар,соотомолдор	1			
		III. Мен кем?(7 ч.)				
9	3.1.	С.Сартакова Мен кем?	1			
10	3.2	Алмыс (кеп куучын)	1			
11	3.3	К.Э.Тепуков Кадын	1			
12	3.4	К.Тепуков Нени иштеерин, чыдазан?	1			
13	3.5	Тогун (кеп куучын)	1			
14	3.6	Б.Укачин Јааннын созин јанчыкка сал.	1			
15	3.7.	А.Ередеев Ачыныш				
		IV.Кыш (3 ч.)				
16	4.1.	Б. Суркашев «Айлар» улгер	1			
17	4.2.	Ш.Шатинов Кар айланып, айланып…	1			
18	4.3.	Б.Канарин Быйанду кушкаш	1			
		V.Ар- буткен ле кижи (6 ч.)				
19	5.1.	Ар-буткен ле кижи Б.Укачин	1			
20	5.2.	Ј.Кыдыев Кем неле бай	1			
21	5.3.	К.Э.Тепуков Боро кушкажыма	1			

22	5.4.	А.Я.Ередеев Ар- буткеннин тили	1			
23	5.5.	Б.Укачин Туристтерге	1			
24	5.6.	К.Д.Кошев Армакчылу алабуга	1			
		VI.Јакшы дегени не, јаман дегени не? (2 ч.)				
25	6.1.	Ј.Кыдыев Юрастын тужи.	1			
26	6.4.	Ю.М.Кыдыев Баштак бала	1			
		VII. Јас (5 ч.)				
27	7.1.	Јас. Б.Бедюров Јас келип јат…	1			
28	7.2.	Б.Канарин Айучактын тужи.				
29	7.3.	К.Кулиев Ырыс. Б.Бурмалов Энейим.	1			
30	7.4.	Л.Кокышев Адалар тужелет. А.Адаров Олуминле олум јенип.	1			
31	7.5.	Иван Тигров (Н.Богдановтын бичигени аайынча)	1			
		VIII. Телекей ле мен (2 ч.)				
32	8.1.	И.А.Крылов Себиске ле Чымалы	1			
33	8.2.	А.С.Пушкин Талай јаказында јажыл дуб	1			
		IX. Јай (1ч.)				
34	9.1.	К.Э.Тепуков Јайгы кожон.	1			

5. Корректировканын листти

№	Уроктын темазы	Корректировать эдер мероприятие	Приказтын номери,число